

BĂNCILE POPULARE VÂLCENE ÎN PRAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1903-1918). ROLUL ȘI ACTIVITATEA LOR REFLECTATE ÎN PRESA VREMII

Vasile Cătălin Frătuțu*

Abstract: *The present work aims to build an overview of the cooperative movement in Vâlcea county, Oltenia region. The historiography of popular banks and cooperative associationism can be boosted with the help of discovering the particularities of credit institutions at the level of each constituency of the territories inhabited by Romanians. To begin with, in the current analysis we will consider the evolution of popular Romanian banks from the beginning of the 20th century, under the influence of a changing legislation. The second spectrum of study will be the cooperation in Vâlcea county, between 1903-1918. With the help of press sources and the funds of the National Archive, we will reveal the organization of credit cooperatives in this area, the versatility of these entities, the local communities that rallied to this movement, but also the effects of the outbreak of the First World War.*

Keywords: Oltenia, popular banks, economic history, cooperation, press.

Introducere

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, evoluția economică a Vechiului Regat al României cunoaște noi orizonturi, odată cu reglementarea anumitor piloni cheie: industria, legislația comercială, unificarea monetară ș.a.m.d. Nașterea Partidului Național Liberal, în anul 1875, a reprezentat începutul unei noi ere în ceea ce privește potențialul asigurării unui suflu nou și a unor politici economice care să revitalizeze economia statului român, aceasta din urmă încă fiind dominant agrară. În anul 1880 se înființează la inițiativa lui Ion Câmpineanu, Banca Națională a României, a cărei activitate s-a evidențiat cel mai mult în susținerea cererii de credit până la începutul Primului Război Mondial.

Perioada cuprinsă între anul 1880 și 1900 a reprezentat, în multe domenii, inclusiv cel bancar-financiar, o fază experimentală a sistemului economic românesc. Pe lângă Banca Națională a României, instituție care oferea credite prioritar categoriilor sociale înstărite (micii sau marii industriași, comercianții orășeni, meșteșugarii etc.), au mai existat și alte instituții adiacente, menite să subscrie la bunăstarea economică a populației

---

* Doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai, Școala Doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților; e-mail:catalinneuer3@gmail.com

majoritare – țărănimea, cea care era lipsită la acea vreme de o sursă accesibilă de credit.

Acest articol își propune să scoată la lumină în mod sistematic activitatea băncilor populare din Județul Vâlcea. Vom avea în vedere atât băncile rurale, cât și băncile urbane. În speranța că vom potența gradul de cercetare al băncilor populare oltenești, insuficient cercetate până în momentul de față, acest articol va sublinia trei aspecte importante: rolul băncilor populare din anul 1903 în contextul legiferării acestora, un capitol complementar cu cercetarea de bază se va focusa pe specificul organelor de presă care, în calitate de surse primare, au adnotat în paginile lor informații prețioase despre băncile populare. În fine, grosul cercetării va fi reprezentat de relevarea unor date privind activitatea băncilor populare vâlcene în perioada cuprinsă între 1903–1918.

Sursele vor fi bibliografia, organele de presă iar pentru conturarea legislației băncilor populare vom avea în vedere dosare păstrate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, care conțin circulare, observații sau modificări legislative ale Casei Centrale a Băncilor Populare Sătești, ori, după caz, a federalelor băncilor populare. Înainte de a lăsa aceste surse să vorbească de la sine, este necesar să menționăm, la nivel general, stadiul cercetărilor pe această problematică.

În prezent, există puține lucrări de specialitate de dată recentă care să fi analizat evoluția băncilor populare din România primei jumătăți a secolului al XX-lea, și a regiunii Oltenia. Lucrarea lui Victor Axenciuc¹, alături de cea a lui Eugen-Emanuil Barbu², a lui Alexandru Pinteș și Gheorghii Ruscanu³ reiau seria de studii generale ale sistemului bancar românesc, oferind analize cantitative și calitative legate de băncile populare românești, în ambele perioade de funcționare temeinică a acestora: 1903–1914, respective, 1914–1948. Attila Gábor Hunyadi⁴, pe lângă ancheta sa bine structurată asupra cooperativelor românești, maghiare și săsești din Transilvania, se concentrează, în paralel, pe cooperația românească din Vechiul Regat al României din perioada interbelică. Noțiunea de cooperativă, redată cu ajutorul istoricilor doctrinei cooperatiste străini și din

---

¹ Victor Axenciuc, *Introducere în istoria economică a României. Epoca modernă*, București, Edit. Academiei Române, 1997.

² Eugen-Emanuil Barbu *Din istoria cooperației de consum din România*, Craiova, Edit. Universul, 2000.

³ Alexandru Pinteș, Gheorghii Ruscanu *Băncile în economia românească 1774–1995*, București, Edit. Economică, 1995.

⁴ Attila Gábor Hunyadi, *Cooperativele minorității maghiare din România în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2010.

spațiul românesc (Alexis de Tocqueville, Gromoslav Mladenatz, Victor Jinga sau Dimitrie Gusti), capătă un sens mai clar, prin corelarea definițiilor doctrinare existente și a definiției prin observare empirică. Reîntregirea evoluției legislative a cooperăției din perioada interbelică, în contextul programelor politice și integrarea cooperativelor minorităților românești constituie și ele repere semnificative ale lucrării.

Dintre produsele istoriografice care cercetează în amănunt evoluția băncilor populare din regiunea Oltenia, amintim lucrările Georgetei Ghionea⁵, respectiv, pe cea a lui Antonică Mateescu⁶.

În demersul ce vizează completarea istoriei băncilor populare, subsumată istoriei economico-sociale, ne propunem să reliefăm, pe baza documentelor de arhivă și cu ajutorul lucrărilor generale și speciale, file din istoria unor comunități, preponderent rurale, în încercarea lor de afirmare socio-economică. Demersul nostru propune o analiză detaliată a structurilor locale de creditare și economisire, pentru ca, pornind de la local la regional, de la particular la general și lăsând documentele vremii să vorbească, să conturăm imaginea de ansamblu a vieții sociale a micilor întreprinzători și a oamenilor simpli de pe teritoriul Olteniei în perioada dintre cele două secole. După o reevaluare a istoriografiei, se constată faptul că o serie însemnată de bănci populare din mediul rural, al căror material arhivistic abundă, însă, până în prezent, au rămas în continuare necercetate. De asemenea, există anumite perioade de ambiguitate în privința cunoașterii evoluției băncilor populare din mediile sătești și urbane ale regiunii Oltenia. Deceniul premergător apariției primei legislații a băncilor populare (1892–1903), perioada Primului Război Mondial (1914–1918), sunt exemple notabile. Băncile populare românești au avut un aport destul de mare în sprijinirea producătorilor agricoli, și chiar în sprijinul micilor proprietari. Un număr însemnat de bănci oltenești își încep activitatea la începutul secolului al XX-lea, cu ani buni înaintea Primului Război Mondial. Unele instituții reușesc să-și continue activitatea și după acest episod, succedat de reorganizarea administrativă a României, prilejuită de Marea Unire din anul 1918.

Impactul legislației băncilor populare din 1903

Autorii care abordează factorii care au determinat apariția cooperativelor de credit în statele din Occident evidențiază sincronismele

---

⁵ Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane din Oltenia (1880–1948)*, Craiova, Edit. Aius Printed, 2009.

⁶ Antonică Mateescu, *Evoluția băncilor populare din Oltenia în perioada interbelică (1918–1938)*, Craiova, Edit. Universitaria, 2019.

dintre elitele naționale și rețelele cooperatiste, cele din urmă funcționând în concordanță cu idealurile programelor naționale. Totodată, promovarea exclusivă a sistemului cooperatist a găsit flexibilitate și o adaptabilitate în teritoriile unde manifestarea intereselor naționale era de cele mai multe ori îngreunată. Se constată faptul că primele prototipuri ale instituțiilor de credit au reușit să devanseze prin scopul primordial și seturile de valori asociate cu practicile de afirmare culturală sau politică (care țineau de eliberarea dintr-o anumită stare de fapt).

Astfel, cooperativele de consum au apărut de la început pentru a balansa monopolul de credit și de consum al industriașilor⁷, fiind un instrument eficient de stopare a fenomenului cametei. Necesitatea asigurării unui trai mai bun și eliberarea din jugul cămătăresc se putea realiza doar în condițiile asumării și respectării unor norme etice de funcționare a sistemului cooperativ, printre care enumerăm corectitudinea, solidaritatea și spiritul întreprinzător al celor care luau parte la actul de întrajutorare. Promovate la mijlocul secolului al XIX-lea în suburbiile Angliei, cooperativele de credit și consum s-au extins până la finele secolului în cea mai mare parte a Europei, inclusiv în statele al căror standard de viață se rezuma la veleitățile mediului rural, acolo unde populația era majoritară. Cooperativele de credit și consum, constituite pentru prima dată în spațiul românesc în Transilvania, funcționau pe criterii de vecinătate sau de apropiere fizico-geografică. Grosul populației, agricultorii, care erau constrânși de folosința unor suprafețe cultivabile infime și de dotarea cu unelte agricole puține și adesea rudimentare, erau nevoiți să apeleze constant la credite mici pe termen lung.

Nevoile acute de credit pentru țărănime au generat crearea unei instituții de acest gen – banca populară – care promova organizarea țăranilor în cooperative sătești, în împrejurări care secătuiu o mare parte din țăranii împrumuturii la care erau nevoiți să apeleze în cadrul înoiellilor agricole și împrumuturii cămătărești, puneau țăranii în situația de a se confrunța cu dobânzi apăsătoare. Înființarea băncilor populare pe teritoriul Vechiului Regat se produce cu aproximativ două decenii mai târziu decât în Ardeal. După 1890, cu sprijinul ministrului Spiru Haret se înființează un număr de bănci populare, însă acesta este infim în raport cu necesitățile populației. La nivel local, inițiativa fondării acestor micro-instituții au avut-o preoții și învățătorii, adică, persoanele considerate de încredere și cu o influență pozitivă în comunitatea sătească. În ciuda acestui fapt, până la începutul secolului al XX-lea, avântul băncilor nu este nici pe departe unul simțitor, deoarece

---

⁷ Attila Gábor Hunyadi, *op. cit.*, p. 25.

funcționarea lor nu era legiferată. Acest lucru permitea cămătarilor să își exercite în continuare influența în acordarea de credite în mod nestingherit. Din această categorie a cămătarilor făceau parte marii proprietari, arendașii sau mica burghezie rurală. Pentru plata datoriilor către cămătarii satelor, în unele județe țărani erau nevoiți să-și amaneze viitoarele recolte și să vândă produsele agricole imediat după recoltare la prețuri minime (inclusiv în cazul unor județe precum Mehedinți sau Vâlcea)⁸.

În vremea ministeriatului lui Spiru Haret, mișcarea cooperatistă era susținută cu deosebire prin învățători și revizorii școlari, care îndeplineau și munca de îndrumare în acest sens. În acest scop se emiteau constant ordonanțe sau circulare către învățători îndemnându-i să pregătească terenul pentru înființarea de bănci populare. Se poate afirma că în primii săi ani, în intervalul 1892-1903, întreaga mișcare cooperatistă din România se afla într-o etapă eterogenă de consolidare, cu modeste încercări de afirmare.

Față de avântul luat de crearea băncilor populare la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, statul a găsit necesar să pună mișcarea cooperatistă sub o formă de organizare și de conducere unitară, să-i asigure anumite avantaje pentru a încuraja dezvoltarea ei, s-o înzestreze cu organisme de îndrumare, control și să-i reglementeze activitatea. În acest sens, în anul 1903 se adoptă prima lege asupra cooperăției în România – Legea băncilor populare și a Casei Centrale⁹. În perioada următoare, băncile populare vor căuta să își obțină mult așteptata recunoaștere națională prin îmbunătățirea principalelor mijloace de control și propagare a spiritului cooperatist: învățământul, federarea și fuzionarea. Casa Centrală a Băncilor Populare Sătești a reprezentat forul de supraveghere al administrării băncilor populare. În alcătuirea Casei Centrale intra consiliul de administrație, compus din 11 membri, 8 dintre ei numiți de ministrul de finanțe, unul de ministrul instrucției publice, unul de Creditul Funciar Rural și unul de Creditul Agricol, aceștia din urmă fiind tot desemnați de stat. Funcționarii și directorul Centralei erau de asemenea funcționari angajați de stat, în vreme ce băncile populare nu aveau în conducerea Centralei niciun reprezentant. Capitalul cu care opera Centrala era primit de la Creditul Agricol și prin reescontarea valorilor primite de la băncile populare. În felul acesta, între Centrală și tovrășiile de sub controlul și conducerea sa nu era nici o

---

⁸ Antonică Mateescu, *op. cit.*, p. 15.

⁹ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României – Cercetări statistico-istorice (1859–1947)* vol. III, București, Edit. Academiei Române, 2000, p. 171.

legătură, nici o organizare economică, ci numai una administrativă¹⁰. *Creditul Agricol*, instituție bancară înființată în 1892, a controlat o perioadă activitatea *Casei Centrale a Băncilor Populare Sătești*. Acestuia îi reveneau atribuțiile de a acorda împrumuturi băncilor populare, a primi fonduri ale acestora în cont sau în depozite și a sconta efectele comerciale respective¹¹.

În țara noastră au activat două mari tipuri de bănci, eponime teoreticienilor care au făcut posibilă crearea unor astfel de sisteme: Hermann Schulze-Delitzsch și Wilhelm Raiffeisen. Cooperativele de tip Schulze-Delitzsch au avut ca scop întărirea existenței micilor negustori, industriași, meșteșugari, meseriași care trăiau la orașe¹². Acestea și-au găsit ecoul în Transilvania, în rândul românilor și deopotrivă a maghiarilor și sașilor, funcționând pe principiul nediscriminării (oricine putea să intre în societate, având obligativitatea menținerii într-ajutorării cu celelalte părți sociale).

În spațiul rural, articulând interesele și valorile locuitorilor și producătorilor agricoli s-au dezvoltat cooperativele de credit tip Raiffeisen. Ecoul acestora era unul foarte mare, ținând cont de eficacitatea de care au dat dovadă în țara lor de origine, Germania. Acestea aveau destinația de a oferi credite, organiza aprovizionarea și desfacerea în comun a produselor agricole. Cooperativa acorda credite doar membrilor. Capitalul social era format din subscrierile de părți sociale ale membrilor și din subscrierea de părți sociale fondatoare, destinate instituțiilor publice, bisericilor și marilor proprietari, care puteau sprijini creditul cooperativ. Dobânda redusă a creditelor cooperative (4,5–5%), în comparație cu cea a altor bănci, era rezultatul cheltuielilor reduse de administrare și a diferenței infime dintre dobânzile de la depuneri și cele de la credite (0,5%)¹³. Criteriul de originalitate al băncilor Raiffeisen era răspunderea solidară și nelimitată a membrilor săi. Această organizare va înlesni dezvoltarea creditului țărănesc, prin banca populară, ca intermediar.

Nota specială este formarea capitalurilor sociale. „Fiecare membru e obligat să subscrie o parte socială de cel puțin 20 lei și are dreptul să subscrie ca parte socială cel mult 5.000 lei, din care 10% se dizolvă la intrare, iar restul prin cotizații săptămânale, lunare sau anuale. Prin limitarea părții sociale de la 20-5.000 lei s-a rezolvat în mod fericit, pe de-o parte adunarea de capitale, iar pe de altă parte chestiunea dreptului de vot, după ce fiecare parte socială dă un singur vot. Pentru îndemnul subscrierii de capital prin statute se limitează maximum dividendului cu 10%, pe când maximum

---

¹⁰ „Transilvania”, Sibiu, nr. 1-2 din 15 ianuarie 1912, p. 23; *Transilvania, 1912 (Anul 43, nr. 1-6) | Arcanum Newspapers*, accesat în 15 decembrie 2023.

¹¹ „Monitorul Oficial” din 29 martie 1903: apud Attila Gábor Hunyadi, *op. cit.*, p. 157.

¹² Attila Gábor Hunyadi, *op. cit.*, p. 28–29.

¹³ *Ibidem*, p. 29.

dobânzii pentru depuneri spre fructificare se limitează cu 6%. De aici explicația că în România capitalele sunt în sume cu mult mai mari decât depunerile. Cooperativele din România își au activitatea restrânsă la una ori cel mult trei comune. Băncile populare pot primi donații și cotizații treptate. Funcțiile membrilor din consiliul de administrație, până când banca nu are capital peste 10 mii lei, sunt gratuite. Prin legea băncilor se dispune că fondurile de rezervă nu pot fi întrebunțate în operațiile băncilor și cooperativelor sătești. Aceste fonduri trebuie prefăcute în efecte de stat și depuse la Cassa de Depuneri și Consemnațiuni ori la Banca Națională”¹⁴.

La 15–16 septembrie 1908 a avut loc prima ediție a Congresului Regional al Cooperăției Sătești. La această manifestare au participat peste 2.000 de delegați, din județele Muscel, Dâmbovița, Prahova, Buzău, Teleorman, Vlașca, Ilfov și Râmnicu-Sărat. S-au discutat și s-au propus în unanimitate principalele mijloace de consolidare a băncilor populare: organizarea învățământului, în temeiul pregătirii de casieri și contabili, al familiarizării membrilor din consiliile de administrație și a cenzorilor cu noțiuni clare de conducere a băncilor populare. De altfel, înființarea școlilor de cooperăție va fi o problemă perenă pentru conducătorii băncilor populare, care militau pentru acest deziderat (în special prin organele de presă).

Prin federalizarea băncilor populare, se dorea o mai mare descentralizare a acestora, și scoaterea lor de sub instituția Creditului Agricol, care se dovedise de mult timp a fi inefficientă. Federațiile băncilor populare aveau ca scop ajutorarea reciprocă, în special în cazul băncilor mai mici, a căror existență solitară era greu de susținut. De asemenea, reprezentanții congresului au pledat pentru existența în cadrul consiliilor de administrație a Centralei Băncilor Populare a conducătorilor efectivi ai tovarășiiilor sătești, în dauna celor numiți la decizia statului, străini de mișcarea cooperatistă.

În anul 1909 a fost votată legea referitoare la înființarea cooperativelor de meseriași și muncitori. Conform articolului 4 din lege, Casa Centrală a Băncilor Populare și a Cooperativelor Sătești își extindea autoritatea asupra acestor cooperative, dar și asupra celor înființate conform codului comercial. Legea din 20 decembrie 1909 prevedea dreptul muncitorilor și meseriașilor de a înființa bănci populare sau cooperative de consum, de producție, de construcție și de comerț. Forma de constituire și modul în care acestea urmau să fie conduse era asemănător cu cel al băncilor populare sătești, în conformitate cu legea din 28 martie 1903 și cu modificările pe care aceasta le-

---

¹⁴ „Transilvania”, Sibiu, nr. 1-2 din 15 ianuarie 1912, p. 23; Transilvania, 1912 (Anul 43, nr. 1-6) | Arcanum Newspapers, accesat în 15 decembrie 2023, p. 25.

a suferit în anii 1905 și 1908. Cadrul juridic care a reglementat cooperarea orășenească a fost adoptat în anul 1912, prin *Legea privind organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești*, prin care cooperativele orășenești au fost scoase de sub autoritatea Casei Centrale a Băncilor populare și trecute sub îndrumarea Casei Centrale a Meseriilor, Creditului și Asigurărilor Muncitorești. Prin legile adoptate în 1909 și 1912 s-au realizat o serie de facilități pentru ușurarea inițiativelor locuitorilor din mediul orășenesc. Evoluția pozitivă a băncilor populare din mediul urban s-a putut constata la numai doi ani de la promulgarea legii din 1903, aceasta oglindindu-se atât în creșterea lor numerică, în atragerea unui număr mare de noi membri, cât și în sporirea fondurilor financiare și a împrumuturilor acordate¹⁵.

Presa începutului de secol XX, alături de cercetările ulterioare în spectrul importanței cantitative a băncilor populare, ne arată impactul creșterii numărului de cooperative de credit, raportat la perioada în care acestea nu erau încă legiferate. Dintr-o ediție a cotidianului „Neamul Românesc”, aflăm că de la apariția primei bănci populare și până în 1903, procesul de înmulțire a fost unul lent, acesta crescând vizibil după acest an. Dacă în anul 1892 exista o singură bancă populară activă (în județul Buzău), în 1895 existau doar șase, în județe diferite. În 1899, când importanța acestora este argumentată pe diverse căi de către Spiru Haret, numărul lor ajunge la 33. În 1902, numărul băncilor populare era de 458, în 1903 s-au înființat 317 bănci populare, iar în 1904 s-au înființat 589 instituții. De la această dată entuziasmul mișcării se temperează an de an, fiindcă se intra într-o perioadă de așezare a băncilor populare. La 1904, când mișcarea era în plină dezvoltare, capitalul vărsat în băncilor era de 6.850.976,81 lei, față de un capital subscris de peste zece milioane în 1907. După ultimele date adunate la Casa centrală a Băncilor Populare, la finele anului 1910, existau la sate un număr de 2656 bănci populare cu un capital vărsat de 61.016.395,22 lei. Numărul membrilor care au cooperat la înființarea și funcționarea acestor bănci a fost de 454.187.¹⁶ În 1913 numărul băncilor populare era de peste 2.900, cuprinzând 584 mii membri și 107 mil. lei capital social vărsat¹⁷. Observăm că perioada de apogeu a creării băncilor populare este între anii 1904–1910, atât din prisma numărului de instituții înființate, cât și legat de dezbaterile privind importanța lor în societate și atragerea capitalului social. La 1913, capitalul depus de către debitori în conturile

---

¹⁵ Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 215.

¹⁶ „Neamul Românesc”, București, nr. 12-13 din 7 februarie 1912, p. 205; Neamul Românesc, februarie 1912 (Anul 7, nr. 11-21) | Digiteca Arcanum, accesat în 7 decembrie 2023.

¹⁷ Victor Axenciuc, *op. cit.*, p. 157.

băncilor populare (107 milioane lei) era de aproximativ 16 ori mai mare decât cel însumat în anul 1904 (6,85 milioane lei).

Potrivit definițiilor larg acceptate în domeniu, principalul mod de utilizare a resurselor unei bănci este acordarea de credite, pe bază de garanții, altor întreprinderi sau persoane, pentru care ea primește dobândă; sumele se împrumută pe termene diferite și se înregistrează după modul de garantare și natura împrumutului în: efecte de primit, debitori, conturi curente debitoare etc., care devin creanțe ale băncii pentru sumele luate cu împrumut și dobânzile de plată. Altă parte a fondurilor băncii poate fi plasată în acțiuni ale diferitelor companii și firme de pe urma cărora se încasează dividende; în efecte publice – obligațiuni de împrumut de stat etc. – care aduc dobânzi fixe; în participații la alte întreprinderi care produc profituri, precum și în alte afaceri de mărfuri de import sau de export, în imobile și mobilier necesar funcționării băncii etc.¹⁸.

Scopurile pentru care s-au contractat împrumuturile de către săteni la băncile populare erau strict legate de administrarea gospodăriei, îngrijirea animalelor sau procurarea de material agricol. De pildă, la 1907, portofoliul general al tuturor băncilor populare, totalizat la 36 de milioane lei, oferea țăranilor următoarele categorii de credite (în procente): 20,82 % pentru hrană și nutreț, 37,75% pentru cumpărare de vite și unelte agricole, 10,16% pentru arendări de pământ, 15,16 pentru cumpărări de pământ, 16,12 % pentru alte scopuri¹⁹.

Compoziția socio-profesională a membrilor băncilor populare diferă de la un an la altul. De pildă, în 1906, 90,7% dintre cotizanți erau țărani, 2,1% negustori, 1,6 % meseriași, 0,7% mari proprietari, 2,4% funcționari, 1,3% învățători, 1,2 % preoți. În anul 1919, erau înregistrate următoarele procente: 90,8% țărani, 1,6% negustori, 2,6% meseriași, 1,3% mari proprietari, 2,4% funcționari, 0,8% învățători, 0,5% preoți²⁰. În primul rând, preoții, care au fost primii propagatori ai sistemului cooperatist la sate, înregistrează o prezență în descreștere în viața băncilor populare, până la finele Primului Război Mondial procentul lor diminuându-se cu 0,7%. În Transilvania, spre exemplu, incluziunea preoților în băncile populare avea o conotație cu totul și cu totul diferită. Nominalizarea clericilor (preoți și

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 105.

¹⁹ „Viitorul”, București, nr. 367 din 15 noiembrie 1908, p. 2; Viitorul, noiembrie 1908 (Anul 2, nr. 353-382) | Digiteca Arcanum, accesat în 8 decembrie 2023.

²⁰ Victor Axenciuc, *op. cit.*, p. 177. Cu mențiunea că aceste date au fost calculate după următoarele surse: *Anuarul statistic al României* (1909-1934), *Buletinul statistic al României* (1911), *Anuarul băncilor populare din România* (1906-1935).

protopopi) în rândul directorilor executivi sau al funcționarilor de bancă subalterni (contabili sau casieri), de regulă, la instituțiile bancare de capacitate financiară mică sau mijlocie, se datora în principal implicării acestora, în mod activ și uneori decisiv la constituirea băncilor respective, figurând printre membrii fondatori, fie, mai ales, datorită prestigiului moral pe care îl aveau în cadrul comunităților în care își desfășurau activitatea și nu arareori, stării lor materiale apreciabile. De asemenea, implicarea lor în activitățile bancare era susținută, parțial și de pregătirea intelectuală la seminariile sau institutele teologice de grad superior sau mediu, unde, viitorii clerici parcurgeau materii ce îi apropiau, sau familiarizau cu problemele ce țineau de calculele matematice și de cele de contabilitate generală²¹.

Procentul uniform al funcționarilor se poate datora atenției statului pentru pregătirea profesională în domeniu a acestora. Erau organizate cursuri speciale, care cuprindeau o parte teoretică și una practică. În etapa de acumulare a teoriei erau cuprinse noțiuni de contabilitate, aritmetică de comerț, legislație cooperativă, noțiuni de agricultură sau geografie economică. Practica studenților consta în lucrul la băncile populare, magazinele de consum sau obștile de arendare²².

În secțiunea dedicată considerațiilor presei asupra băncilor populare, vom vedea că această grijă a pregătirii personalului bancar nu a fost una semnificativă în perioada antebelică, astfel de cursuri fiind răzleț organizate la nivel local, chiar de către băncile populare. Treptat, se pune problema intervenției statului în soluționarea acestor lipsuri.

Situațiile statistice înfățișează o serie de indicatori principali ai activității cooperăției de credit în perioada 1900–1945, reflectând și aspecte economico-sociale. Ele confirmă caracterul de masă al băncilor populare: în 1913 aproape jumătate din gospodăriile rurale participau direct sau indirect – ca membri sau debitori – la băncile populare. În perioada interbelică sfera de cuprindere a lor se reduce la 1/4–1/3 din gospodăriile rurale. În măsură și mai însemnată se micșorează participarea la capitalul social și la activitatea de credit. Băncile populare, în primul deceniu postbelic, sunt depășite de concurența băncilor mici și mijlocii speculative care preiau o parte

---

²¹ Vasile Dobrescu, *Pregătirea intelectuală a funcționarilor instituțiilor de credit românești din Transilvania până la 1918*, Târgu-Mureș, Edit. Universității Petru Maior, 2005, p. 630; www.diacronia.ro, accesat în 29 octombrie 2024.

²² „Neamul Românesc”, București, nr. 96-97 din 28 august 1912, p. 1638; [Neamul Românesc, august 1912 \(Anul 7, nr. 85-97\) | Digiteca Arcanum](#), accesat în 7 decembrie 2023.

însemnată din clientela țărănească. Modificările suferite de creditul cooperatist în cele 4 decenii de la legiferarea lui nu s-au datorat schimbărilor în componența membrilor. Datele expuse arată că până la 1913 circa 91% din asociații erau țărani; după 1919 se remarcă o tendință de reducere a acestora și de creștere a meseriașilor și a unor categorii de funcționari – creștere care, evident, vizează în primul rând băncile populare urbane²³.

Ca urmare a izbucnirii Primului Război Mondial, cea mai mare parte a băncilor din Oltenia și-au întrerupt activitatea. Multe dintre băncile mici și mijlocii, îngrijorate de raporturile dintre ele și debitori, au recurs la constrângerea clienților la plată și urcarea dobânzilor la un nivel mare, ceea ce nu a mai corespuns cu rolul economic și social pentru care aceste bănci fuseseră create²⁴.

Prin decretul-lege nr. 16746 din 31 decembrie 1918, Casa Centrală a Băncilor Populare și a Cooperativelor Sătești a trecut de sub tutela Ministerului de Finanțe sub cea a Ministerului Agriculturii și Domeniilor, sub numele de Casa Centrală a Cooperatiei și a Împroprietăririi, măsura fiind luată în perspectiva adoptării noii legi a reformei agrare. Acesteia îi era conferit statutul de instituție mixtă, condusă de stat și de cooperatie, scopul fiind acela de procurare a capitalului. Instituția-mamă a băncilor populare era gândită să i se acorde un loc principal la aplicarea exproprierilor și a despăgubirilor aferente.²⁵ Statul român vedea în exproprieri o modalitate de împlinire ale idealurilor țărănești, dar menționa și câteva condiții cheie de reușită. Era necesar ca țărani să își cultive sistematic pământurile cu care vor fi împroprietăriți, micșorând astfel numărul latifundiilor, axate pe cultura extensivă și sporind cât mai mult o cultură intensivă.

Modalitățile de redresare ale sistemului cooperatist nu au întârziat să apară după încheierea Primului Război Mondial, și odată cu desăvârșirea Marii Uniri din 1918. Așa cum am menționat mai devreme, după această perioadă, pe lângă țărani, care asigurau în continuare majoritatea sistemului cooperatist, își fac loc mai vizibil și alte categorii sociale. Din acest considerent, asigurarea încrederii în băncile populare era una dintre prioritățile autorităților.

Statul român a decis lansarea unui mare împrumut intern – *Împrumutul Unirii din 1919*. Cu titlurile acestui împrumut, cumulat cu subscrierile proprii, se preconiza că sătenii își vor putea plăti pământurile ce li se vor vinde în baza legii de exproprieri. Condițiile de emiteri ale acestuia au fost:

²³ Victor Axenciuc, *op. cit.*, p. 172.

²⁴ Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 129.

²⁵ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Gorj, Fond Banca Populară “Românul” Pociovaliștea, dos. 6, 1919, f. 4.

„1. Prețul 90 de lei pentru 100 lei valoare nominală; 2. Dobânda 5% la valoarea nominală, respectiv 5,9% la suma plătită; 3. Se vor emite titluri de 50, 100, 500, 1.000, 5.000, 10.000 și 20.000 de lei; 4. Titlurile sunt scutite de orice impozit prezent sau viitor; 5. Suma subscrisă se varsă o singură dată, în întregime. Subscrierile doritorilor se puteau face la orice bancă populară, fiecare instituție bancară putea accepta unul sau mai multe carnete de subscriere, însoțite de o declarație de subscriere”²⁶. Pe lângă băncile populare, în Oltenia, eligibile pentru primirea subscrierilor pentru acest credit erau și sucursalele din Târgu-Jiu, Turnu-Severin și Caracal ale Băncii Comerțului din Craiova. Momentan sunt incerte datele legate de impactul pe care acest „împrumut al Unirii” l-a avut asupra băncilor populare, sperăm că cercetările ulterioare vor releva date concrete în acest sens. Cert este că acesta a constituit un subiect intens de propagandă al băncilor populare, atât prin intermediul organelor de presă, cât și prin cel al circularelor către bănci.

*

Creditul pentru țărănime, organizat după 1890 prin băncile populare și apoi prin Casa rurală înregistrează, până la 1914, un proces de dezvoltare și consolidare, reușind să scoată o parte a plugarilor din chinga cămătăriei și a învoielilor agricole. După reforma agrară din 1921 și în toată perioada până în 1945, acțiunea statului și a BNR în sprijinirea populației rurale a fost canalizată spre lărgirea și consolidarea exploatațiilor înstărite considerate ca bază viabilă a economiei agrare țărănești și sprijin politic la sate. După cum relevă datele statistice, creditul obținut de categorii sărace la băncile populare a fost parțial utilizat pentru consum. Creditul destinat economiei țărănești de către instituții de stat, de bănci particulare și cămătari a fost, în general, scump, depășind rata de rentabilitate a majorității gospodăriilor debitoare, ceea ce a făcut ca în loc să le ridice starea materială, le-a înrăutățit-o. Doar o parte restrânsă dintre exploatațiile rurale, înstărite au avut posibilitatea să valorifice creditele contractate, indiferent din ce surse, mărindu-și acumulările și patrimoniul și sporind ponderea acestei categorii în structura economico-socială rurală a țării²⁷.

---

²⁶ *Ibidem*, f. 5.

²⁷ Victor Axenciuc, *op. cit.*, p. 159.

Tipologia organelor de presă românești în prima jumătate a secolului XX

Presa, în calitate de furnizor al informației și instrument de propagare, prin mijloace scrise, s-a remarcat în ultima jumătate a secolului al XIX-lea drept un puternic mecanism de intensificare a propagandei. Informația în format tipărit își identifică polivalența, atât prin prisma subiectelor de actualitate, cât și prin intermediul publicului larg la care încearcă să ajungă. Remarcăm următoarele tipologii de organe de presă: publicații independente (în varianta cotidianului zilnic sau a hebdomadarului), publicațiile de profil sau ziarele afiliate unor partide politice.

Cotidianul se adresează publicului celui mai larg, adesea până la straturile sale cele mai puțin instruite și mai nepretențioase. Obiectul său, care-i absoarbe în cea mai mare proporție preocuparea și conținutul, este ceea ce se cheamă mica actualitate. Adică universul faptelor brute, adesea incidentale, pasagere, fără impact social major și durabil. Receptarea lor nu comportă un efort de reflecție. Ea corespunde unei curiozități primare, stimulate din afară, cantonată în genere în sfera intereselor apropiate ale individului²⁸.

Alternativa masivă a cotidianului este săptămânalul (hebdomadarul). Intervalul dintre aparițiile sale indică de la bun început că acest gen de periodic nu vizează evenimentele la zi, ci retrospectiva asupra lor: se preocupă de marea actualitate, constituită de sinteza, de explicarea cauzelor și cu deosebire a sensului lor, în dubla accepțiune a modului ei care trebuie înțelese și a prevederii direcției în care se îndreaptă²⁹. În presa acelor vremuri, un rol important îl avea reclama, o metodă persuasivă de conectare cu publicul larg. Modalitățile de transpunere a reclamei diferă. În rubrica economică a ziarelor se regăsesc date statistice din anuarul băncilor populare, realizate de Casa Centrală a Băncilor Populare, care scoate în evidență dimensiunea cantitativă a funcționării băncilor. Publicația „Tribuna” din Arad găzduiește într-un ziar din anul 1908 o astfel de evidență. Conform cifrelor pe anul precedent (1907), membrii băncilor populare se împart în 269.375 de plugari, 3.427 învățători, 3.034 preoți și 1630 proprietari³⁰. La scurt timp după anul 1903, presa descrie fenomenul cooperăției (cu funcții de credit, producție

---

²⁸ Camil Mureșanu, *Etape și probleme din istoria presei în epoca modernă – curs universitar*, Cluj-Napoca, 1994, p. 181.

²⁹ *Ibidem*, p. 183.

³⁰ „Tribuna”, Arad, nr. 256 din 16 noiembrie 1908, p. 6; Tribuna, noiembrie 1908 (Anul 12, nr. 244-267) | Ziarele Arcanum, accesat în 29 octombrie 2024.

și consum). Prin intermediul organelor de presă, instituțiile cooperatiste se recomandă a fi factori de consolidare și înlesnire a vieții celor care hotărăsc să devină societari. Astfel de reclame pozitive aveau să fie distribuite de ziarele cotidiene și publicațiile Partidului Național Liberal, în scopul popularizării cooperativelor de credit din țară, subliniind importanța acestora în viața țaranului român. „Serviciile făcute de băncile populare sunt foarte mari. Prin satele în care băncile au prins ceva putere, camăta a dispărut cu desăvârșire, țaranii își plătesc datoriile, își cumpără vite, pământ, își fac case”. Această parafrazăre a unui număr din ziarul „Albina”, surprinde deja caracterul difuz al băncilor populare sătești, în demersul lor de a stăvili fenomenul cametei.

Garth Jowett și Victoria O'Donnell, definesc exact tipologia propagandei pe care o vom avea în vedere în cadrul orientării presei românești asupra băncilor populare. În cadrul analizei propagandei, este necesară vizualizarea contextului, emitentului, intenției, mesajului, audienței și răspunsului. Toate acestea subscriu unui mesaj puternic, persuasiv. Propaganda este o subcategorie a persuasiunii. Propaganda reprezintă o încercare deliberată și sistematică de a modela percepții, un comportament direct pentru a obține un răspuns care promovează intenția dorită de propagandist. Obiectivul este coagularea unei audiențe sigure, cu care comunicarea să se facă în simbioză cu un obiectiv clar trasat³¹.

Aceeași teoreticieni identifică tipurile de propagandă, reflectate prin scopul primordial. Propaganda albă (*white propaganda*) încearcă să creeze credibilitate pentru audiența sa, acest lucru căpătând o mare utilitate în viitor. Distincția dintre „propaganda albă” și comunicarea informativă este că cea dintâi informează numai pentru a promova o anumită ideologie³². Astfel, în scopul diseminării unor idealuri politice, economice sau sociale, băncile sociale erau portretizate deseori ca fiind în notă asemănătoare cu următorul mesaj: „una din cele mai salutare și nimerite reforme economice și morale, unul din cele mai de seamă leacuri împotriva suferințelor și relelor de care sunt bântuiți sătenii noștri, de care e atinsă economia noastră națională”³³. Pe lângă aceste sloganuri, menite să înduioșeze publicul, organele de presă recurgeau și la diferite știri și informații din domeniul bancar: modificarea legislației, înființarea și prezentarea noilor bănci înființate, utilitatea băncilor populare oglindită prin cifrele acestora (capital social, oferirea de dividende etc.).

---

³¹ S. Garth Jowett, Victoria O'Donnell, *Propaganda and Persuasion*, Los Angeles, SAGE Publications, 2012, p. 6–7.

³² *Ibidem*, p. 31.

³³ „Tribuna”, Sibiu, nr. 58 din 28 martie 1902, p. 231; Tribuna, martie 1902 (Anul 19, nr. 40-60) | Ziarele Arcanum, accesat în 21 decembrie 2023.

Procesul de diversificare permanent intensificat a produs mutații serioase în cadrul tuturor categoriilor de ziare și reviste, în tabloul de ansamblu al presei în perioada menționată, de la cea politică la cea umoristică. Astfel, în ceea ce privește presa partidelor politice, cele două partide care se roteau la guvernarea țării și-au extins permanent rețeaua organelor lor oficiale sau neoficiale. Poziția conservatoare își găsea ilustrația în ziare precum: „Timpul”, „Conservatorul” (1900) sau „Ordinea” (1908), în vreme ce poziția liberală, în afară de „Românul”, era prezentă în „Mișcarea” (1900) sau „Viitorul” (1906). Pe lângă ziarele afiliate partidelor politice tradiționale, întâlnim și publicațiile independente: „Universul” (1884), „Tribuna” (Sibiu, 1884), „Adevărul” (1888), „Dimineața” (1904). Interesele economice au pus amprenta asupra constituirii unor publicații de profil: în domeniul agrar avem „Agrarul” (1901 – organ al Societății Agrare a micilor proprietari), „Creditul” (1898) și „Curierul Comercial” (1898), din domeniul financiar, „Albina” (1897) și „Viața Românească” (1906) erau reviste enciclopedice³⁴.

Ziarul „Adevărul” a fost fondat în anul 1888 de către Alexandru Beldiman, având drept colaboratori apropiați pe Alexandru Cuza, Grigore Ventura și Constantin Ventura. Ziarul s-a declarat de la început independent, adversar al dinastiei de Hohenzollern și refractar al oricăror aspirații personale ale partidelor politice³⁵. „Universul” a apărut la 20 august 1884, fondat de Luigi Cazzavillan, ca un ziar independent față de interesele partidelor. În decurs de aproximativ un deceniu, ziarul a progresat și a luat înfățișarea unui mare cotidian de informație și opinie, abordând probleme politice, sociale, economice, financiare, militare, științifice, literare și artistice³⁶.

Penetrația presei în rândul cititorilor este legată și de organizarea difuzării. Spre a asigura promptitudinea, „Universul”, „Adevărul” și „Dimineața” apăreau în ediții de capitală și provincie, acestea din urmă în mai multe variante în funcție de plecarea trenurilor pe diferite direcții, din Iași până în Constanța sau Craiova. Pentru distribuire, în jurul anului 1910, „Universul” avea 200 de depozitari, iar „Adevărul” folosea 300 de depozitari, 500 de vânzători în București și 1.000 în țară, precum și sistemul abonamentelor. Tot „Adevărul” a fost primul ziar care, pe baza unei convenții cu Direcția generală a poștelor, a folosit pentru difuzarea în mediul rural serviciile factorilor poștali, iar pentru popularizare afișul ilustrat³⁷.

³⁴ Constantin Antip, *Istoria presei române*, București, Academia “Ștefan Gheorghiu”, 1979, p. 119–121.

³⁵ *Ibidem*, p. 129.

³⁶ *Ibidem*, p. 137–138.

³⁷ *Ibidem*, p. 145.

Dintre publicațiile enumerate, o parte din ele își întrerup activitatea în timpul Primului Război Mondial. Băncile populare, prin intermediul fondurilor puse la dispoziție în scopuri culturale, contribuie la procesul de revitalizare a presei românești. La finele anului 1919, revista literară „Viața Românească” re apare la Iași, după ce funcționase inițial între anii 1906–1916. Societatea își estimează costurile de înființare la 6 milioane de lei și își propune „să trimită anual în țări străine, cu burse din fondurile ei, tinere și tineri zeloși și fără mijloace, oricare ar fi dexteritățile și aplicația lor”. Din „Evenimentul”, observăm că subscrierile se fac de către toate băncile urbane (putem spune cele mai importante) din cuprinsul țării, excepție făcând băncile din Ardeal. Printre contributori se vor afla *Banca Olteniei din Craiova și Centrala Băncilor din Provincie* str. Bursei 2 și afiliatele sale și *Banca Vâlcea*, din Râmnicu-Vâlcea. Fiecare bancă trebuia să plătească 190 de lei „de fiecare acțiune subscrisă”, în care se ia în calcul 150 de lei „drept vărsământ de 30 la sută pentru constituirea legală, iar lei 40 pentru cheltuielile de constituire”³⁸. Interesul pentru mișcarea literară din celelalte provincii românești devine un program clar exprimat în cel de-al treilea număr al revistei „Viața Românească”, prin aceasta nădăjduind că publicația va ajunge o manifestare vie a unității culturale a neamului, fără vreo delimitare care să țină cont de granițele politice, menite a obtura starea sufletească a românilor.

Se constată, așadar, faptul că activitatea băncilor populare este cuprinsă în sfera de interes a programelor partidelor politice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Paginile ziarelor liberale vor găsi pentru acest subiect rubrici semnificative, care, în cea mai mare parte a lor, vor pune băncile populare și instituțiile de stat care le vor administra într-o lumină pozitivă. În partea următoare a studiului, vom observa exemple concrete ale proiectării imaginii băncilor populare, atât din cuprinsul țării, dar, în mod particular, dintr-un județ care a oferit un număr însemnat de modele de cooperative – județul Vâlcea.

Activitatea băncilor populare vâlcene reflectată în articolele de presă

Băncile populare găseau prilejul de a înștiința populația, prin intermediul mai multor organe de presă, asupra nevoii mari de personal pentru cooperative. În anul 1908, cifra capitalului aflat în circulație era de 45 de milioane de lei, golurile băncilor de credit nefiind atât de ordin material, cât de ordin intelectual sau moral. Înaintând această cifră a

---

³⁸ „Evenimentul”, București, nr. 251 din 2 ianuarie 1920, p. 144; [Evenimentul, octombrie-decembrie 1919 - ianuarie-februarie 1920 \(Anul 27, nr. 177-280\) | Digiteca Arcanum](#), accesat în 7 decembrie 2023.

capitalului, ziarul „Viitorul” lansează și o lozincă elocventă pentru situația din acel moment a băncilor populare – „o mișcare cooperativă, dar nu avem cooperatori”³⁹. În anul 1908, din inițiativa băncilor populare se organizau doar două cursuri de pregătire pentru conducătorii instituțiilor, alături de prelegeri ținute în școlile superioare de agricultură sau în unele universități. Periodicul amintește și de situația românilor bucovineni, ale căror cursuri pregătitoare de cooperatori sunt subvenționate chiar de guvernul țării⁴⁰. Susținerea cursurilor pe o bază mai largă și eficacitatea acestora rămâneau la stadiul de propuneri, menite să organizeze sistemul cooperatist. Educația cooperatistă și impulsivitatea instrucției în acest sens era un obiectiv care trebuia trasat cu susținerea statului, astfel în cât amploarea numerică luată de băncile de credit în acest deceniu să fie cu adevărat înfloritoare.

Una dintre cele mai mari școli de instruire cooperativă funcționa în Tecuci. Cursurile se derulau pe o perioadă de șase luni, dintre care ultimele două luni erau dedicate practicii în magazinele de consum sau obștile de arendare, sub îndrumarea dascălilor. După finalizarea stagiului de practică, în fața delegaților Casei Centrale a Băncilor Populare și ai Ministerului Instrucțiunii Publice, cursanții susțineau un examen scris și unul oral. Școala era frecventată de elevi din alte județe ale țării, găzduirea fiind asigurată de conducerea școlii. Această școală de educație cooperativă a funcționat din anul 1912⁴¹.

După încheierea Primului Război Mondial, în județele Olteniei au funcționat școli comerciale, care au avut un rol important în revitalizarea cooperativelor de credit. O atenție deosebită a fost acordată de către Centrala Băncilor Populare școlilor practice de contabilitate și educație cooperatistă. Cheltuielile destul de ridicate pentru susținerea lor și lipsa unor cadre didactice devotate au determinat restrângerea numărului lor. Astfel, în anul 1927–1928, Centrala nu a reușit să susțină decât șase școli de specialitate. Una dintre ele a funcționat la Craiova și a deservit județele Dolj, Gorj, Romanați, Vâlcea, Olt, Argeș și Teleorman⁴². Prin urmare, observăm că deficitul de specialiști în domeniul bancar nu a reușit să fie în totalitate satisfăcut nici în perioada interbelică.

Unele dintre cele mai fructuoase entități cooperatiste care au funcționat în Oltenia până la izbucnirea Primului Război Mondial, și care au reușit să

³⁹ „Viitorul”, București, nr. 353 din 1 noiembrie 1908, p. 2; Viitorul, noiembrie 1908 (Anul 2, nr. 353-382) | Digiteca Arcanum, accesat în 8 decembrie 2023.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 2.

⁴¹ „Neamul Românesc”, București, nr. 96-97 din 28 august 1912, p. 1636; Neamul Românesc, august 1912 (Anul 7, nr. 85-97) | Digiteca Arcanum, accesat în 8 decembrie 2023.

⁴² Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 230.

activeze și în timpul conflagrației, au fost băncile populare care aveau și cooperative de producție și consum. Acestea reuneau un număr mai mare de țărani lucrători, ofereau locuri de muncă, atrăgeau capital social și erau surse sigure de import sau export a diferitelor produse (fructe, legume, cereale, produse manufacturate, etc.). „O cooperativă de consum, care are la bază adevăratele principii ale cooperăției, nu are în vedere capitalul, ci nevoile societărilor asociați în scopul de a-și procura cu preț cât mai mic o marfă cât mai bună iar beneficiul se împarte ca primă de consum, în proporție cu cumpărăturile făcute, capitalul primind o dividendă fixă”⁴³.

La 31 decembrie 1911, în țară existau 210 societăți de consum, cu 9.916 membri și un capital vărsat de 1.262.109,54 lei. Magazinele de consum, cele care aveau datoria să vândă produsele finite, se confruntau și ele cu diferite neajunsuri: lipsa de vânzători pregătiți, de contabili și conducători, alături de lipsa unui magazin central de aprovizionare, cu sucursale în toate reședințele județelor, unde existau magazine de consum⁴⁴. Chiar dacă oferirea de credite a fost în mare parte sistată în perioada războiului, cooperativele de producție și consum au funcționat, din nevoia furnizării de materii prime oriunde era nevoie de acestea.

Din categorisirea realizată de Georgeta Ghionea, reiese faptul că până la începutul Primului Război Mondial, din 25 de instituții de credit locale (din mediul urban), 8 dintre ele au funcționat ca bănci mijlocii, cu un capital social de cel puțin un milion de lei⁴⁵, printre care nu se aflau niciuna dintre băncile vâlcene. În cea de-a doua categorie intră băncile mici, al căror capital social însuma în anul 1912 aproape 2,5 milioane de lei. Ponderea acestor bănci este de data aceasta în favoarea vâlcenilor, cu 7 instituții urbane, urmate de Gorj (5), Romanați (2) și Dolj (1). În ordinea descrescătoare a capitalului social, enumerăm următoarele bănci vâlcene: *Banca Râmnicului* (Râmnicu-Vâlcea, 200.000 lei), *Banca Drăgășani* (200.000 lei), *Banca Providența* (Râmnicu-Vâlcea, 150.000 lei), *Banca Vâlcea* (Râmnicu-Vâlcea, 100.000 lei), *Banca Drăgoești* (Drăgășani, 100.000 lei), *Banca Podgoriei* (Drăgășani, 100.000 lei), *Banca Fortuna* (Râmnicu-Vâlcea, 60.000 lei)⁴⁶.

Conform principiilor cooperatiste universale, băncile populare care aveau astfel de spații și mijloace de producție, aveau următoarele funcțiuni: procurarea capitalului necesar prin cotizațiile membrilor; fixarea unei

---

⁴³ „Viitorul”, București, nr. 2793 din 19 noiembrie 1915, p. 1; Viitorul, noiembrie 1915 (Anul 8, nr. 2775-2804) | Digiteca Arcanum, accesat în 12 decembrie 2023.

⁴⁴ „Viitorul”, București, nr. 2017 din 20 septembrie 1913, p. 2; Viitorul, septembrie 1913 (Anul 7, nr. 1998-2027) | Digiteca Arcanum, accesat în 12 decembrie 2023.

⁴⁵ Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 104.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 118-119.

dobânzi modeste; împărțirea beneficiului net proporțional cu randamentul societărilor în cooperativă; valorificarea produselor⁴⁷. Județul Vâlcea a găzduit câteva astfel de cooperative polivalente.

Banca populară *Înfrățirea-Brădetu* din comuna Păusești-Măglași din Vâlcea a convocat la data de 21 februarie 1910 adunarea generală a instituției în localul școlii, prilej cu care își autentifică actul de constituire în 1904. Pe ordinea de zi era și stabilirea bilanțului, alegerea a trei membri din consiliul de administrație (prin tragere la sorți), respectiv, dezbateri pe seama Congresului Băncilor Populare, organizat în Craiova. G.N. Stroe, evidențind cât de anevoios a fost drumul până la ridicarea băncii, spunea că banca oferă societărilor săi dividende nu mai mici de 8%. În 1910, avea un capital de peste 65.000 de lei. Se evidențiază îndemnurile repetate adresate sătenilor pentru a economisi, banca fiind „pentru săraci înființată mai ales”, și să renunțe la viciile de zi cu zi (alcoolul)⁴⁸.

Banca populară *Oltețul*, înființată în anul 1904, cu un capital de 3.420 lei, se dezvoltă cu ajutorul cooperativelor de producție și consum din jurul ei, care aveau o dublă valență: stimulau productivitatea țăranilor, creau posibilitatea de a-și valorifica produsele, de a obține creditele necesare și înlesneau sporirea economiilor prin bancă. Grădinăria cooperativă *Oltețul* s-a înființat în 1907, cu 120 de membri și un capital de 6.865,65 lei. În 1910, aici se vor organiza cursuri teoretice și practice de grădinarit. Acestea au fost urmate de 10 elevi, 4 dintre ei fiind susținuți de Ministerul Instrucțiunii Publice, iar restul beneficiau de ajutor din partea județelor din care proveneau (Gorj sau Romanai). Societatea cooperativă de producție și consum *Oltețul*, cu un capital social de 98.349,70 lei, anunța că „funcționează pe principiul ca toți consumatorii să fie și societari, în scopul ca fiecare să ia pe baza bilanțului câștigul consumațiunii sale, care devine cu atât mai ieftină”, teracota (pentru fabricarea de sobe, cu piețe de desfacere în București și Craiova) și țigla. Ultima cooperativă afiliată este *pepiniera de vițe americane altoite și pomi „Oltețul”*. Tot din presă aflăm că fondul de salarii și chirii pentru muncitorii acestor cooperative ajunge la 60.000 de lei anual⁴⁹. Banca *Oltețul* din Zătreni a contribuit în anul 1909 cu 10 lei la fondul de clădire al coloniei *Vatra Luminoasă*⁵⁰, un loc pe care regina

⁴⁷ Attila Gábor Hunyadi, *op. cit.*, p. 144–145.

⁴⁸ „Albina”, București, nr. 52 din 26 septembrie 1910, p. 329–331; *Albina, 1909-1910 (Anul 13, nr. 1-52) | Digiteca Arcanum*, accesat în 23 decembrie 2023.

⁴⁹ „Albina”, București, nr. 9 din 12 ianuarie 1913, p. 407–409; *Albina, 1913-1914 (Anul 17, nr. 3-31) | Digiteca Arcanum*, accesat în 5 decembrie 2023.

⁵⁰ „Universul”, București, nr. 110 din 25 aprilie 1909, p. 124; *Universul, aprilie 1909 (Anul 27, nr. 87-115) | Digiteca Arcanum*, accesat în 5 decembrie 2023.

Elisabeta I-a proiectat ca adăpost pentru persoanele nevătătoare și familiile lor, în București.

Societatea cooperativă de consum *Beica* din comuna Șușani se asociază cu societatea cooperativă *Stejarul* din aceeași comună, primind toată averea, datoriile și membrii celei dintâi, care se va desființa. Societatea cooperativă *Stejarul* astfel constituită, va avea denumirea de *Societatea cooperativă de producție și consum Stejarul*, cu sediul în comuna Șușani, satul Șușani de Sus, județul Vâlcea. Această societate, pe lângă operațiunile de morărit și exploatarea de păduri prevăzute de statutele ei, care rămân în vigoare, a preluat și operațiunile desființatei cooperative, și anume: comerțul de băuturi spirtoase (cârciumă), manufactură, coloniale, etc.⁵¹.

Mai multe înfrățiri, având diferite scopuri, erau prezidate de o singură persoană influentă, de regulă un preot sau un învățător, ajutat de un grup de oameni, care fac posibilă ridicarea acestora. În comuna vâlceană Ștefănești, sub prezidiul lui T. Bălășel, funcționau trei societăți economice și una cu rol cultural-filantropic. Pe lângă banca populară *Dobrușa*, cu un capital de 30.000 de lei, în teritoriu activa cooperativa de cumpărare *Ștefănești* (capital 4.000 lei) și societatea cooperativă de producție și consum *Matei Morunglav* (capital 10.000 lei), care făcea comerț cu cereale, ouă, vinuri, păsări, vite, ocupându-se și cu exploatarea forestiere. Comuna Ștefănești era considerată una dintre cele mai sărace localități din județ, cu o rată mare a analfabetismului. Societatea cultural-filantropică *Dragostea Creștină*, înființată la sfârșitul anului 1907, avea ca scop ajutorarea școlilor și bisericilor, încurajarea industriei casnice și culturalizare (prin organizarea de conferințe, serbări populare sau expoziții comunale). Sumele depozitate în conturile băncilor au avut încă de la înființare multiple destinații, acestea fiind oferite în scopuri filantropice diferitor entități locale și nu numai, a căror existență și creștere era condiționată de niște sume de bani semnificative. Când vorbim de entitățile care beneficiau de acești bani ne referim la diferite instituții ecleziastice (biserici, parohii, mănăstiri), asociații culturale (școli, instituții de cultură), reuniuni în scopuri economice ș.a.m.d.. În componența acesteia intrau preoți, învățători, arendașul moșiei locale, muncitori agricoli, funcționari și meseriași. În anul 1908, activele societății erau de 4.652 lei, în vreme ce cheltuielile însumau 4.633,1 lei, suma rămasă în plus fiind depusă la banca populară, în fondul de rezervă. Sursele de venit ale societății erau: donațiile, fondul cultural de la banca populară *Dobrușa* și încasările pe produse. Cea mai mare parte a profitului era redistribuită în scop de

---

⁵¹ „Monitorul Oficial”, București, nr. 285 din 29 martie 1915, p. 13013; Monitorul Oficial, martie 1915 (nr. 265-286) | Digiteca Arcanum, accesat în 10 decembrie 2023.

binefacere către școala de agricultură din localitate, premii în bani și diferite obiecte acordate sătenilor, ajutorarea bolnavilor, clădirea bibliotecii și muzeului comunal etc. Pentru anul următor, bugetul alocat cheltuielilor va fi estimat la 7.650 lei⁵². Societatea a numărat 29 de membri, plus alți 25 de membri de onoare, printre care se aflau: mitropolitul Atanasie Mironescu (care a contribuit cu o donație de 400 lei), Ghenadie Georgescu – episcopul Râmnicului, Spiru Haret, Petre Gârboviceanu, Ștefan Filipescu-Drăgășani ș.a.m.d.. O instituție asemănătoare a funcționat începând din anul 1907 în Drăgășani, sub numele de *Banca Podgoriei*, sub formă de societate anonimă pe acțiuni. Banca înlésnea creditele pentru viticultori, pomicultori și ușura comerțul cu vinuri sau băuturi spirtoase⁵³.

Cotele de binefaceri erau îndreptate în mai multe direcții, de la asociații de cultură și școli, până la construirea de edificii esențiale societății și diferite reuniuni. Personalul băncii, fie că vorbim de funcțiile cele mai de sus, precum președintele sau membrii direcțiunii, până la simpli funcționari (avocați, casieri, contabili), aveau un rol bine definit în cadrul băncii. În unele cazuri, pe lângă distribuția profitului general al băncii, anumiți membri ai băncii realizau acțiuni individuale de donație, ceea ce ne relevă angajamentele sociale ale acestor grupuri.

După cum am subliniat și mai sus, majoritatea băncilor populare din Oltenia își întrerup sau restrâng activitatea în perioada Primului Război Mondial, în special odată cu renunțarea la neutralitate și intrarea României în război de partea Antantei. Din analiza surselor de presă, observăm că monitorizările cu privire la raporturile creditor-debitor ale băncilor încetează, în mare parte. Se pune accentul pe caracterul solidar al băncilor populare cu instituțiile statului, în contextul cruntului război. Legea măsurilor excepționale, în caz de mobilizare s-a aplicat și asupra băncilor populare și cooperativelor sătești. „Pentru aceasta, conducătorii acestor instituții se vor conforma legii întru ce privește pe funcționarii lor. Declarațiile și toate formalitățile se fac fără vreo intervenție la Casa centrală”⁵⁴. Așadar, în cazul în care situația o impunea, membrii personalului băncilor populare erau imediat mobilizați pe frontul de luptă, lăsând băncile în incapacitatea de a funcționa, cel puțin temporar.

Redăm mai jos câteva exemple: Dumitru Boțocan din comuna Vaideeni (Vâlcea), în calitatea de sublocotenent al regimentului 2 Vâlcea a

⁵² „Albina”, București, nr. 52 din 27 septembrie 1909, p. 757–761; *Albina, 1908-1909 (Anul 12, nr. 1-52) | Digiteca Arcanum*, accesat în 11 decembrie 2023.

⁵³ Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 125.

⁵⁴ „Universul”, București, nr. 124 din 7 mai 2023, p. 4; *Universul, mai 1915 (Anul 33, nr. 118-148) | Digiteca Arcanum*, accesat în 7 decembrie 2023.

murit pe frontul de luptă din Transilvania. Profesând ca dascăl, acesta a înființat bănci populare, societăți de lectură, cooperative și forestiere. Pentru a-l comemora, cetățenii și o parte din cooperatiștii vâlceni hotărâsc să realizeze un bust în fața școlii din comuna Mălaia, pe care Boțocan a frecventat-o ca învățător. Donațiile în acest scop se făceau în conturile băncii *Ruina Cămătarilor* din Voineasa. Această comemorare a atras participarea mai multor cetățeni: Petre Droc (secretar-contabil al *Băncii Populare Voineasa*), Ilie Marinescu (primarul comunei Mălaia), C. Dumitrescu (șeful postului de jandarmi din Mălaia) și Martin Croce (factor rural în Brezoiu)⁵⁵.

Una dintre atribuțiile principale ale băncilor populare în cei 4 ani de conflict a fost aprovizionarea cu grâne sau porumb a diferitor zone, fie din cuprinsul țării, fie pentru cererile de export. În perioada neutralității, cooperativele de credit sau cele de producție satisfăceau inclusiv cererile venite din partea statelor aliate Puterilor Centrale. *Casa Centrală a Băncilor Populare* a contractat pentru a livra la export însemnate cantități de porumb de la obștile satești după cum urmează: 67 de vagoane pentru Bucovina, pentru Transilvania 363,5 vagoane, pentru Germania 40 și pentru Austria 95,5 vagoane, respectiva solicitare fiind în mare parte satisfăcută⁵⁶. În anul 1916, se poartă tratative cu ambasada britanică privind livrarea de stocuri de grâu. Cantitatea de 4.000 de vagoane trebuia onorată fără întârzieri, iar sistemul de livrare, în care erau incluse și băncile populare era organizat după cum urmează: „predarea în patru serii a grâului va fi onorată de către asociațiile satești, coordonate de *Casa Centrală a Băncilor Populare* (28%). Restul cantității va fi în atribuția comercianților (12%), al marilor agricultori și al sindicatelor agricole (60%)”⁵⁷.

Pe lângă activitățile de creditare, aceste bănci își conservau o parte din capital spre distribuirea de cereale sătenilor cu recolte insuficiente. Totuși, nu au lipsit situații în care anumiți conducători rău-intenționați ai băncilor populare au încercat să comită fărădelegi. În anul 1915, un număr de 15 conducători ai băncilor populare din județele Argeș, Dolj, Vâlcea și Romanați au fost destituiți din funcție, ca urmare a unor fraude săvârșite în complicitate cu șapte șefi de gară, care au avut ca efect prejudicii însemnate

---

⁵⁵ „Neamul Românesc”, București, nr. 53-54 din 16 septembrie 1916, p. 4; Neamul Românesc, septembrie 1916 (Anul 11, nr. 40-67) | Arcanum Newspapers, accesat în 17 decembrie 2023.

⁵⁶ „Universul”, București, nr. 138 din 21 mai 1915, p. 4; Universul, mai 1915 (Anul 33, nr. 118-148) | Digiteca Arcanum, accesat în 8 decembrie 2023.

⁵⁷ „Viitorul”, București, nr. 2895 din 3 martie 1916, p. 2; Viitorul, martie 1916 (Anul 10, nr. 2893-2923) | Digiteca Arcanum, accesat în 9 decembrie 2023. Aceste procente sunt împărțite în vederea livrării unei cantități de 80.000 de vagoane de grâu.

pentru respectivele bănci populare. Este încă incert dacă pedepsele aplicate acestor fraudatori se limitau doar la concedieri, sau mergeau inclusiv până la privarea de libertate a acestora⁵⁸.

În plus, *Casa Centrală a Băncilor Populare* coordona și aprovizionarea localităților cu porumb, acolo unde producția sau stocurile erau deficitare. Județul Vâlcea era unul dintre cele vizate de această penurie de porumb. Țăranii erau îndemnați frecvent să-și vândă noile recolte prin intermediul Casei Centrale, și să evite astfel avansurile pretinse de diferiți intermediari sau negustori.

Obiectivul principal al băncilor populare, promovat încă de la legiferarea acestora, și anume înlesnirea creditelor către micii proprietari de pământ și o mai bună organizare a agriculturii pare să fi rămas parțial îndeplinit în preajma izbucnirii Primului Război Mondial. O problemă ar fi putut reprezenta, pe de-o parte, concurența băncilor comerciale, ale căror împrumuturi erau mai rentabile pentru persoanele înstărite decât pentru locuitorii nevoiași ai satelor. Pe de altă parte, mai existau și situații în care țăranii erau incapabili de a cheltui cu folos sumele alocate, sau de a nu duce la bun sfârșit restituirea creditului. Alexandru Zlatovici, contabil în cadrul Băncii Comerciale Alexandria, expune prin intermediul ziarului independent „Universul”, acest binom: „Capitalurile sunt formate din economiile comercianților mari și mici și ale agricultorilor mari. Menirea acestor bănci fost înlesnirea creditelor comercianților români și scăparea lor de specula cămătarilor, scopul în parte a fost atins. Multe categorii de negustori au profitat de pe urma lor și printre aceștia mai cu osebire cerealiștii. Aceștia, cu un mic capital, au strâns o cantitate de cereale, pe care apoi au pus-o gaj și luând bani, au cumpărat altele și gajând mereu au putut strânge o cantitate mare, pe care la timpul oportun, au vândut-o, realizând câștiguri frumoase. Dacă în ceea ce privește plasamentele către comercianți, rezultatele au fost bune, nu se poate spune același lucru despre cele țărănești. Mare parte din conducătorii băncilor mijlocii și mici, în dorința lor de câștiguri mai mari, neținând socoteală, că scopul principal este înlesnirea creditului, iar cel secundar profitul acționarilor, au căutat, ca să facă afaceri și să-și arate aptitudinile financiare, prin mărirea contului, profit și pierdere”. Lipsa spiritului de economie și prevedere este o altă problemă pe care o semnalează respectivul specialist în economie: „Cum au auzit, – vorbim de timpul când creditele nu erau închise – că în cutare oraș s-a deschis o bancă, au dat fuga și au luat bani cu împrumut, nu cât le-a trebuit, ci cum au putut, cari sunt datori

---

⁵⁸ „Universul”, București, nr. 133 din 16 mai 1915, p. 4: Universul, mai 1915 (Anul 33, nr. 118-148) | Digiteca Arcanum, accesat în 8 decembrie 2023.

la toate băncile din 3 orașe din împrejurimi. Care a fost rezultatul? Mulți s-au văzut pe nesimțite datori sume mari și la un moment dat, fie din cauza dobânzilor cari trebuie plătite la aceste sume, fie din cauza recoltei slabe, s-au văzut puși în imposibilitate de a mai plăti, fie capitalul, fie dobânzile. Mulți au luat bani pentru cheltueli exagerate ca nunți și alte ceremonii și nici nu s-au gândit, dacă vor putea sau nu să plătească sumele ridicate”⁵⁹. Astfel, contabilul este de părere că această ștafetă a creditelor țărănești ar trebui preluată de băncile populare. Dobânzile mici percepute de acestea, alături de uzufructul asupra pământului rural fac ca băncile populare să fie mult mai rentabile pentru țărani, a căror cerere de credit este cea mai mare.

Primul Război Mondial a reprezentat, fără îndoială, un moment de colaps pentru unele instituții de credit românesc, ale căror obiective au trebuit fixate din mers, în funcție de circumstanțele externe și interne, pricinuite de evoluția fronturilor și a relațiilor dintre state. Furnizarea capitalurilor necesare agricultorilor, meseriașilor sau diferiților producători, astfel încât rentabilitatea acestora să fie dovedită de utilizarea inteligentă a creditelor de către populație nu a mai fost posibilă. Pe lângă scurtele mențiuni ale ziarelor, care au în prim-plan această schimbare de rol a băncilor populare în perioada interbelică, este necesară studierea temeinică a surselor de arhivă. O ipoteză în acest sens este că o parte din băncile populare au continuat să funcționeze și în anii de război, nu numai ca furnizoare de materii prime în context belic, ci și ca furnizoare de credit, la un nivel mai scăzut. Catastifele aflate în fondurile de arhivă se numără printre principalele surse, încă necercetate, care pot să ne elucideze gradul de funcționalitate al băncilor populare în timpul Marelui Război, dar și felul în care ele au reușit (după caz) să își revină după toți acești ani.

Concluzii

Modelele băncilor populare, al cooperativelor de producție de consum și al societăților cultural-filantropice care gravitează în jurul reuniunilor de credit, atât cele enumerate mai sus, cât și cele cercetate în cadrul altor demersuri istoriografice relevă faptul că ele au avut un rol semnificativ în cadrul procesului de modernizare al vieții rurale și urbane. Odată cu apariția *Legii băncilor populare sătești și Casei lor centrale* (28 martie 1903), în care s-a implicat puternic ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor, Spiru Haret, băncile populare capătă caracter de instituții de credit moderne.

---

⁵⁹ „Universul”, București, nr. 239 din 30 august 2023, p. 5; Universul, august 1915 (Anul 33, nr. 210-240) | Digiteca Arcanum, accesat în 7 decembrie 2023.

Reunind categorii sociale cu valori comune, băncile se recomandă ca fiind apărători ai intereselor comunității care le dau naștere. Este lesne de înțeles faptul că asociaționismul promovat de băncile populare se solidifică enorm începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea-începutul secolului XX, ceea ce favorizează punerea în valoare a potențialului unor mici întreprinderi, asociații sau grupuri de inițiativă. Băncile populare au apărut din nevoi practice, dar dezvoltarea lor nu ar fi fost posibilă fără o reglementare clară. Factorul care le-a oferit o apropiere mai mare de țărănime, spre deosebire de alte instituții (băncile comerciale, Creditul Agricol), a fost factorul influența și exemplul personal al conducătorilor. Aceștia erau recrutați de cele mai multe ori din rândul localnicilor, fiind buni cunoscători ai comunității, cunoscând nevoile și plusurile, care puteau fi onorate, respectiv valorificate.